

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

مرکز تهران جنوب

رساله

برای دریافت مدرک دکتری تخصصی

رشته فلسفه تعلیم و تربیت

گروه علوم تربیتی

عنوان رساله

تدوین الگوی به کار گیری آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان با تاکید بر ذهنیت فلسفی

اساتید راهنما

دکتر زهره اسمعیلی

دکتر محمدرضا سرمدی

استاد مشاور

دکتر مهران فرج اللهی

دانشجو

سعید میرزایی

تابستان ۹۵

بسم الله الرحمن الرحيم

تقدیم به وجود مبارک حضرت

ابا عبدالله الحسین (ع) و همتاد و دو یار

گرا تقدراشان.

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز تهران جنوب

دانشگاه پیام نور استان تهران

تاریخ:
شماره:
پیوست:

صور تجلسه دفاع از رساله دکتری تخصصی

آقای سعید میرزایی

دانشجوی رشته: فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی

به شماره دانشجویی: ۹۱۷۸۶۹۲۵۵

تحت عنوان:

تدوین الگوی بکارگیری آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان با

تاکید بر ذهنیت فلسفی

جلسه دفاع رساله دکتری تخصصی نامبرده با حضور هیات داوران در مورخ ۱۳۹۵/۰۴/۰۶ ساعت ۱۰ صبح در محل مرکز/واحد تهران جنوب برگزار و پس از ارزیابی رساله مذکور به شرح زیر ارزیابی گردید.

نمره دفاع بر مبنای ۱۸/۵	نمره دستاورد پژوهشی *	نمره نهایی
۲۸/۱۰	۱۵/۵	۱۹/۵
به عدد	به حروف	به حروف
فصلنامه	فصلنامه	فصلنامه
درجه ارزشیابی	درجه ارزشیابی	درجه ارزشیابی

هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	محل خدمت	امضا
استاد راهنما	دکتر زهره اسماعیلی	استادیار		
استاد راهنما همکار	دکتر سرمدی	استاد تمام		
استاد مشاور اول	دکتر مهران فرج الهی	استاد تمام		
استاد مشاور دوم				
استاد داور داخلی	دکتر محمد هاشم رضایی	استاد یار		
استاد داور داخلی	دکتر حمید ملکی	استاد یار		
استاد داور خارجی	دکتر صمدی	دانشیار		

تهران، خیابان انقلاب، خیابان
استاد نجات الهی، نرسیده به
چهار راه سپند، دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب، پلاک ۲۳۳
۸۴۲۲۴
تلفن: ۸۸۸۰۱۰۹۰
فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵
کد پستی: ۱۵۸۴۶۸۶۱۱
نشانی الکترونیکی:
www.teh-jonuob.pnu.ac.ir
jonuob@tpnu.ac.ir

رساله حاضر با عنوان تدوین الگوی به کارگیری آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان با تاکید بر ذهنیت فلسفی جهت گذراندن درس رساله توسط آقای سعید میرزایی دانشجوی رشته علوم تربیتی گرایش فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب به منظور دریافت درجه دکتری تنظیم شده و در تاریخ با نمره مورد تایید قرار گرفت.

اساتید راهنما

جناب آقای دکتر محمدرضا سرمدی

سرکار خانم دکتر زهره اسمعیلی

استاد مشاور

جناب آقای دکتر مهران فرج اللهی

تشکروقدردانی

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

اینک که به یاری ایزدمنان ولطف بی کران او این مجموعه به پایان رسیده است برخود لازم می دانم از کسانی که مرا در تهیه و تدوین این مجموعه یاری نموده اند تشکروقدردانی نمایم بدین منظور از اساتید گرانقدر سرکار خانم دکتر زهره اسمعیلی، جناب آقای دکتر محمدرضا سرمدی و جناب آقای دکتر مهران فرج الهی به دلیل راهنمایی های ارزنده و تلاش مؤثر جهت ارتقاء کیفیت محتوای تحقیق کمال تشکروقدردانی را دارم.

چکیده

پژوهش حاضر برآن است تا با تدوین الگوی به کارگیری آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان با تاکید بر ذهنیت فلسفی، تصویر روشنی از آسیب ها مربوط به معادباوری نوجوانان در حوزه اهداف، اصول و روش ها و معرفی شاخص های سلامت مربوط به آن در ارتباط با ابعاد مختلف ذهنیت فلسفی ارائه دهد. روش تحقیق از نوع توصیفی است و البته با توجه به اینکه علاوه بر توصیف پدیده ها، موضوعات و شرایط به تحلیل نیز پرداخته است، لذا می توان گفت تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است و همچنین در بررسی اسناد مربوط به تحقیق از روش های درون متن و برون متن دینی استفاده گردید. به منظور طراحی و تدوین الگوی به کارگیری آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان با تاکید بر ذهنیت فلسفی از منابع متعددی از جمله تحقیق ها و تالیفات در حوزه تعلیم و تربیت اسلامی، فلسفه و سایر علوم مربوط به پژوهش جهت گردآوری داده ها در حوزه معادباوری، تربیت دینی، آسیب و سلامت تربیت دینی و ذهنیت فلسفی استفاده گردید، همچنین از نظر متخصصان مربوطه استفاده گردید. بدین منظور با ۲۰ نفر از صاحب نظران تعلیم و تربیت و سایر تخصص های مرتبط با موضوع مصاحبه شد و شاخص های اصلی الگوی مورد نظر شامل شاخص آسیب های (افراط و تفریط) تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان، شاخص های اعتدال (سلامت) تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان و شاخص آسیب (افراط و تفریط) و سلامت (اعتدال) تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان و ذهنیت فلسفی مشخص گردیدند و بعد از گردآوری و تلخیص داده ها، الگوی مورد نظر استخراج گردید جهت اعتباریابی الگوی مورد نظر از نظر ۱۵ تن از متخصصان مرتبط استفاده گردید. در این پژوهش برای اطمینان از عدم مخاطره یک سونگری که در هر مطالعه کیفی تهدیدکننده است؛ از شیوه های اعتباربخشی اجماعی، کفایت ارجاعی، انسجام ساختاری و ارائه بازخورد به مصاحبه شوندگان استفاده و بهره گیری شد. از جمله ویژگی های این الگو با توجه به یافته های پژوهش می توان به جامع بودن، سادگی، بدیع بودن و نگاه تربیتی اشاره نمود.

کلید واژه ها: الگو، آسیب و سلامت تربیت دینی، شاخص، معادباوری، ذهنیت فلسفی.

فهرست مطالب

عنوان صفحه

فصل اول : کلیات تحقیق

- ۱-۱ مقدمه ۲
- ۱-۲ بیان مساله ۵
- ۱-۳ اهمیت و ضرورت تحقیق ۶
- ۱-۴ اهداف تحقیق ۸
- ۱-۵ سوالات تحقیق ۹
- ۱-۶ تعریف اصطلاحات ۹

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه ی تحقیق

- ۲-۱ تعریف تربیت دینی ۱۵
- ۲-۲ مبانی تربیت دینی ۱۹
- ۲-۲-۱ فرهنگ ۱۹
- ۲-۲-۲ خانه و خانواده ۲۲
- ۲-۲-۳ فضا سازی ۲۵
- ۲-۲-۴ حفظ اصالت فرزند ۲۸
- ۲-۳ اصول تربیت دینی ۳۰
- ۲-۳-۱ اصل مهرورزی و محبت در تربیت دینی ۳۰
- ۲-۳-۲ اصل تربیت از طریق عمل ۳۲
- ۲-۳-۳ اصل توجه به عوامل درونی در تربیت دینی ۳۴
- ۲-۳-۴ اصل تحریک عواطف مذهبی ۳۶
- ۲-۴ روش های تربیت دینی ۳۸
- ۲-۴-۱ استفاده از روش های هنری در تربیت دینی ۳۸

۲-۴-۲	روش عبادت و نیایش	۴۰
۲-۴-۳	روش گردش در طبیعت و مشاهده آیات الهی	۴۱
۲-۴-۴	روش ارایه الگو	۴۳
۲-۵-۲	آسیب و سلامت در تربیت دینی	۴۴
۲-۶-۲	شاخص های آسیب و سلامت در تربیت دینی	۴۵
۲-۶-۱	شاخص های آسیب اول: حصاربندی، حصارشکنی	۴۶
۲-۶-۲	شاخص اعتدال اول: مرزشناسی	۴۶
۲-۶-۳	شاخص های آسیب دوم: کمال گرایی، سهل انگاری	۴۷
۲-۶-۴	شاخص اعتدال دوم: سهل گیری	۴۷
۲-۶-۵	شاخص های آسیب سوم: گسست آفرینی، دنباله روی	۴۸
۲-۶-۶	شاخص اعتدال سوم: هدایت	۴۹
۲-۶-۷	شاخص های آسیب چهارم: ظاهر سازی، باطن گرایی	۵۰
۲-۶-۸	شاخص اعتدال چهارم: ایمان / عمل	۵۱
۲-۶-۹	شاخص های آسیب پنجم: رهبانیت، ابزار انگاری دین	۵۲
۲-۶-۱۰	شاخص اعتدال پنجم: زهدورزی	۵۳
۲-۶-۱۱	شاخص های آسیب ششم: قشری گری، عقل گرایی	۵۴
۲-۶-۱۲	شاخص اعتدال ششم: عقل ورزی	۵۶
۲-۶-۱۳	شاخص های آسیب هفتم: خرافه پردازی، راز زدایی	۵۷
۲-۶-۱۴	شاخص اعتدال هفتم: حق باوری	۵۸
۲-۶-۱۵	شاخص های آسیب هشتم: انحصار گرایی، کثرت گرایی	۵۹
۲-۶-۱۶	شاخص اعتدال هشتم: حقیقت گرایی	۶۰
۲-۷-۱	مفهوم شناسی معاد	۶۰
۲-۷-۱-۱	اهمیت و ضرورت معاد	۶۱
۲-۷-۲	دلیل عقلی و برهان بر امکان اثبات معاد	۶۲
۲-۷-۳	براهین عقلی در اثبات معاد	۶۳
۲-۸-۱	معاد جسمانی از نظر زرتشت	۶۵

- ۹-۲- اعتقاد یهودیان درباره معاد جسمانی..... ۶۵..
- ۱۰-۲- اعتقاد مسیحیان درباره معاد جسمانی..... ۶۷..
- ۱۱-۲- ادله اثبات معاد در قرآن..... ۶۸ ..
- ۱۲-۲- معاد در روایات..... ۷۰ ..
- ۱۳-۲- قرآن و معاد جسمانی..... ۷۱ ..
- ۱۴-۲- معاد روحانی و جسمانی نزد متکلمان شیعه..... ۷۴..
- ۱۵-۲- شبهه آکل و ماکول..... ۷۵..
- ۱۶-۲- نقش معاد در زندگی فردی و اجتماعی..... ۷۹..
- ۱۷-۲- آثار تربیتی معاد در افراد..... ۸۱ ..
- ۱۸-۲- آثار تربیتی معاد در اجتماع..... ۸۴..
- ۱۹-۲- معادباوری نوجوانان ۸۶.....
- ۱-۱۹-۲- اهداف معادباوری نوجوانان..... ۹۱ ..
- ۱-۱۹-۲- امنیت و آرامش روانی ۹۱.....
- ۲-۱-۱۹-۲- متعالی شدن قوه عقل و نمود آن در همه امور..... ۹۲.....
- ۱-۱۹-۲- پیدایش بینش صحیح نسبت به زندگی دنیوی..... ۹۳.....
- ۱-۱۹-۲- احساس مسولیت..... ۹۴.....
- ۲-۱۹-۲- اصول معادباوری نوجوانان..... ۹۷.....
- ۲-۱۹-۲- اصل ایمان توأم با تعقل..... ۹۷.....
- ۲-۱۹-۲- اصل بازگشت به خویشتن..... ۹۸.....
- ۲-۱۹-۲- اصل معرفت بخشی..... ۹۹.....
- ۲-۱۹-۲- اصل استمرار..... ۹۹.....
- ۳-۱۹-۲- روش های معاد باوری نوجوانان..... ۱۰۰.....
- ۳-۱۹-۲- روش پرسشگری -حل مساله -اجتماع پژوهی و بارش مغزی..... ۱۰۱.....
- ۲-۳-۱۹-۲- روش خودسازی-خودشکوفایی-فراهم آوردن فرصت هایی برای تأمل درونی و تذکر..... ۱۰۲.....
- ۳-۳-۱۹-۲- روش تحلیلی و تفهیمی..... ۱۰۲.....
- ۴-۳-۱۹-۲- روش همیاری -اسوه سازی-مشاهده و تجربه..... ۱۰۳.....

۲۰-۲- مفهوم شناسی تربیت عقلانی	۱۰۵
۲۰-۲-۱- تربیت عقلانی در الگوهای غیر اسلامی	۱۰۵
۲۰-۲-۲- تربیت عقلانی در الگوهای اسلامی	۱۰۶
۲۰-۲- ذهنیت فلسفی	۱۰۷
۲۰-۲-۱- ابعاد ذهنیت فلسفی	۱۰۹
۲۰-۲-۱-۱- جامعیت	۱۰۹
۲۰-۲-۱-۲- تعمق	۱۱۰
۲۰-۲-۱-۳- انعطاف پذیری	۱۱۲
۲۱-۲- پیشینه تحقیق	۱۱۵
۲۱-۲-۱- مروری بر تالیفات انجام شده	۱۱۶
۲۱-۲-۲- مروری بر تحقیقات انجام شده	۱۲۲
۲۲-۲- جمع بندی فصل ۲	۱۲۹
۲۳-۲- مدل نظری تحقیق	۱۳۱

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

۳-۱- روش تحقیق	۱۳۳
۳-۲- شیوه و مراحل اجرای تحقیق	۱۳۵
۳-۳- روش گردآوری داده ها	۱۳۷
۳-۴- روش تجزیه و تحلیل داده ها	۱۴۰

فصل چهارم: یافته های تحقیق

تدوین الگوی به کارگیری آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان با تاکید بر ذهنیت فلسفی

۴-۱- مقدمه	۱۴۳
۴-۲- شاخص های اصلی الگوی آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان با تاکید بر ذهنیت فلسفی	۱۴۴

- ۳-۴- شاخص اول: آسیب های(افراط و تفریط) تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۴۴
- ۳-۴-۱ شاخص اول:حصار بندی ، حصار شکنی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۴۴
- ۳-۴-۲ شاخص دوم:کمال گرایی، سهل انگاری در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۴۷
- ۳-۴-۳ شاخص سوم:گسست آفرینی، دنباله روی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۵۰
- ۳-۴-۴ شاخص چهارم: ظاهر سازی، باطن گرایی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۵۵
- ۳-۴-۵ شاخص پنجم: رهبانیت، ابزار انگاری دین در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۵۵
- ۳-۴-۶ شاخص ششم: قشری گری، عقل گرایی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۵۷
- ۳-۴-۷ شاخص هفتم: خرافه پردازی، راز زدایی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۵۹
- ۳-۴-۸ شاخص هشتم: انحصار گرایی، کثرت گرایی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۶۲
- ۴-۴- شاخص دوم:اعتدال(سلامت) تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۶۹**
- ۴-۴-۱ شاخص اعتدال اول:مرزشناسی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۶۹
- ۴-۴-۲ شاخص اعتدال دوم:سهل گیری در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۷۰
- ۴-۴-۳ شاخص اعتدال سوم:هدایت در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۷۱
- ۴-۴-۴ شاخص اعتدال چهارم: ایمان/عمل در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۷۱
- ۴-۴-۵ شاخص اعتدال پنجم:زهدورزی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۷۳
- ۴-۴-۶ شاخص اعتدال ششم:عقل ورزی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۷۵
- ۴-۴-۷ شاخص اعتدال هفتم:حق باوری در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۷۶
- ۴-۴-۸ شاخص اعتدال هشتم:حقیقت گرایی مرتبتی در تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۷۷
- ۴-۵- شاخص سوم:ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۸۳**
- ۴-۵-۱ شاخص اول ارتباط ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۸۳
- ۴-۵-۲ شاخص دوم ارتباط ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۸۴
- ۴-۵-۳ شاخص سوم ارتباط ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۸۶
- ۴-۵-۴ شاخص چهارم ارتباط ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۸۷
- ۴-۵-۵ شاخص پنجم ارتباط ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۸۸
- ۴-۵-۶ شاخص ششم ارتباط ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۸۹
- ۴-۵-۷ شاخص هفتم ارتباط ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان.....۱۹۱

۴-۵-۸ شاخص هشتم ارتباط ذهنیت فلسفی و آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان..	۱۹۱
۴-۵-۹- اعتبار الگو.....	۱۹۹
۴-۶-۱ ارائه الگوی کلی آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معاد باوری نوجوانان با تاکید بر ذهنیت فلسفی.....	۲۰۰

فصل پنجم : خلاصه و نتیجه گیری

۵-۱ مقدمه	۲۰۳
۵-۲ بحث در خصوص یافته های تحقیق	۲۰۳
۵-۳ ویژگی های الگو	۲۲۲
۵-۴ محدودیت های تحقیق	۲۲۳
۵-۵ پیشنهادات	۲۲۴
منابع و مأخذ	۲۲۶
فهرست منابع فارسی.....	۲۲۷
فهرست منابع انگلیسی.....	۲۳۳
پیوست ها و ضمائم.....	۲۳۴
چکیده انگلیسی.....	۲۳۵

فهرست جداول و شکل ها

شکل ۲-۱.....	۳۰
شکل ۲-۲.....	۳۷
شکل ۲-۳.....	۴۴
شکل ۲-۴.....	۹۷
شکل ۲-۵.....	۱۰۰
شکل ۲-۶.....	۱۰۴
شکل ۲-۷.....	۱۳۱
شکل ۴-۱.....	۱۴۲
شکل ۴-۲.....	۱۶۴

شکل ۴-۳.....	۱۶۵
شکل ۴-۴.....	۱۶۵
شکل ۴-۵.....	۱۷۷
شکل ۴-۶.....	۱۸۸
شکل ۴-۷.....	۱۹۳
شکل ۴-۸.....	۱۹۴
شکل ۴-۹.....	۱۹۵
شکل ۴-۱۰.....	۱۹۶
شکل ۴-۱۱.....	۲۰۰
جدول ۲-۱.....	۱۰۴
جدول ۴-۱.....	۱۷۸
جدول ۴-۲.....	۱۷۸

فصل اول

کلیات تحقیق

عصر ما، عصر بحرانها و چالش‌هاست. چالش‌هایی که ضمن ایجاد تغییرات عمده و زیربنایی در زندگی انسان تحول و پویایی خاصی را در جنبه‌های گوناگون زندگی او موجب شده‌اند، که حتی در ثابت‌ترین بعد وجودی انسان رخنه کرده و باعث به وجود آمدن تحول و تغییر در آن گردیده‌اند. مشکلاتی که هر روز بیش از روز قبل و هر ساعت بیش از ساعت قبل بر مصائب انسان افزوده و مشغله فکری، جسمی و روحی او را سبب گردیده‌اند، و با قدرت و سرعت شگفت‌آور خود به پیش می‌تازند و با درنوردیدن انسان و ارزشهای انسانی او را به مبارزهای سخت و طاقت‌فرسا فرا می‌خوانند. مسائلی که ارزشهای دیروز را ضدارزش امروز و ناهنجاریهای دیروز را به هنجارهای امروز مبدل ساخته‌اند و خلاصه چالشهایی که با توجه محض به علم و عقل، دنیا را سرلوحه تمام امور و برنامه‌های زندگی آدمی کرده و انسان و قوای ارزشی و عاطفی او را تحت سلطه خود درآورده‌اند. همانگونه که گفته شد یکی از ویژگیهای عصر جدید، وجود تغییرات عمده و زیربنایی در زندگی انسانهاست. یکی از تغییرات اساسی در زندگی انسانها که ناشی از چالشها و بحرانهای عصر جدید است تغییراتی است که در بعد معنوی و ارزشی انسانها به وجود آمده است. بحرانها و چالشهای عصر جدید ارزشهای دینی و معنوی انسان را بیش از هر عامل دیگر به مبارزه‌ی سخت و چالشی عظیم با خود فراخوانده‌اند. حاکمیت مطلق علم و علم‌گرایی بر جنبه‌های گوناگون زندگی آدمی که او را بی‌نیاز از دین و معنویت می‌دانست، پیدایش فلسفه‌هایی مانند تجربه‌گرایی، ماده‌گرایی و انسان‌گرایی که با توجه صرف به انسان، بعد ظاهری مادی و تجربی او را مدنظر قرار می‌داد، ظهور نهضت اصلاح دینی (رفورمیسم) و عوامل مشابه دیگر باعث شدند که انسانها به تدریج از دین و مذهب فاصله بگیرند. فاصله گرفتن تدریجی انسانها از دین و مذهب باعث پدیدار شدن آسیبها و مشکلاتی در تربیت دینی افراد شد. آسیبها و مشکلاتی که باعث به وجود آمدن خلل در فرایند طبیعی تربیت دینی و کمرنگ کردن نقش دین در تربیت و هدایت انسانها شدند. آسیبها و مشکلاتی که با توجه به انقلاب ارتباطات در

مدت زمان کوتاهی به تمام نقاط جهان سرایت کردند. در کشور ما ایران هم با وجود برخورداری از فرهنگ دینی و انقلاب دینی و توجه عمیق به دین به عنوان پایه و سرلوحه تمام برنامه‌های مادی و معنوی، از این آسیبها و بحرانها در امان نبوده است. به عبارت دیگر انقلاب ارتباطات باعث سرایت آسیبها و بحرانهای جهانی به بیشتر نقاط جهان شده است، آسیبها و بحرانهایی که نیاز است شناسایی شوند تا در پناه شناسایی آنها بتوان در راه رفع آنها گام برداشت.

شناخت آسیبهایی که در تربیت دینی ایجاد شده است ، اهمیت فراوانی دارد . این امر باعث می شود تا از گرفتاری در چنگال این آسیبها در امان ماند و بتوان به تربیت درست و سالم دست یافت .

بدیهی است دین اسلام برای همه ابعاد زندگی بشر برنامه دارد و نظام آموزش و پرورش ایران کوشش می کند تا تربیت دانش آموزان ماهیت دینی داشته باشد ، اما با عنایت به اینکه تربیت ذاتا به گونه ای است که نتایج آن تدریجی حاصل می شود ؛ در برخی موارد نتایج جالب توجهی به دست نیامده است . روشن است که نرسیدن به نتایج مورد نظر ، علاوه بر دیر نتیجه دادن ذاتی تربیت به مسائل دیگری نیز مربوط می شود . بسیاری از مشکلاتی که در نظام آموزشی ایران دیده می شود ناشی از برداشتهای غلط از دین است (باقری، ۱۳۸۴، ج ۲، ص ۲۸۳).

زمانی که مفاهیم و معیارهای دینی به درستی شناخته نشده باشد ، ترتیبی که برمحور و بنیان آنها صورت می گیرد ، صحیح نیست . اولین اشکال در زمینه غنیات است . هر گاه که مسئله ای دینی اشتباه بر داشت شود با این فرض که بتواتیم با تربیت به آن برسیم به چیزی رسیده ایم که مورد نظر دین نبوده است در اصل تلاش ما به جای نزدیک کردن متربی به اهداف ؛ آنها را دور کرده است ، مشکل دیگر ، غیر ممکن کردن یا دشوار کردن تربیت است . در واقع جابجایی مفاهیم باعث می شود تا دستیابی به آنها دشوار و غیر عملی گردد و این موضوع به حساب دین گذاشته می شود(همان).

سوء فهم و سوء عمل در تربیت دینی باعث به وجود آمدن آسیب در این حوزه می شود . بدفهمی مفاهیم به چند صورت ممکن است رخ دهد. یکی اینکه مفاهیم به طور کلی به صورتی نادرست و غلط برداشت شوند؛ بنابراین مربیان در امر هدایت متربیان به سوی تربیت دینی ، باید توجه داشته باشند که از حد اعتدال و میانه خارج نشوند ، و مبادا با تکالیف شاق و سخت و به کار بردن روش های سخت گیرانه، از یکسو دچار افراط گردند و زمینه روی گردانی از دین را در متربیان مهیا سازند و یا در نقطه مقابل آن با فرو گذاری و عدم توجه لازم به اتمام تکالیف مورد نیاز از سوی متربیان ، زمینه بی توجهی و بی تفاوتی را در آنان نسبت به امر تربیت دینی فراهم سازند ، بنابراین ، ضرورت دارد که مربیان در امر هدایت متربیان به تربیت دینی توجه اساسی به این نقطه را داشته باشند تا زمینه لازم را برای گرویدن و التزام عملی در متربیان فراهم آورند. متأسفانه واقعیت موجود حاکی از آن است که عدم توجه کافی به این نقطه و افراط در به کارگیری روش های سخت گیرانه همراه با تحمیل محتوای طاقت فرسابدون برنامه ریزی مناسب و لازم در زمینه اوقات فراغت و امر تفریح ، نشاط و شادابی افراد ، به خصوص در مواجهه با نسل نوجوان و جوان که به دلیل اقتضائات سنی خویش نیازمند چنین اموری می باشند ، منجر به این برداشت ناصحیح گردیده است که پذیرش دین و تن دادن به تکالیف دینی ، باعث از دست دادن تمام خوشی ها و لذات مفید دنیوی خواهد بود؛ در نتیجه ، بین تکالیف دینی و لذات دنیوی یکی را باید انتخاب نمود و یا آنکه چون ضعیف هستند و تاب مقاومت در برابر تکالیف سخت را ندارند، پس بهتر است تعهد به انجام تکالیف دینی را از زندگی خود حذف کنند که نتیجه تمامی این برداشت ها منتج به نوعی بی تفاوتی و بی مبالاتی در افراد نسبت به فرائض دینی گردیده اند (متقی هندی^۱، ۱۹۹۳، ج ۳، ص ۲۸).

^۱.Hendi

دین پدیده‌ای هماهنگ و همساز با فطرت انسانی و یکی از علایق کهن بشری است که همیشه به عنوان یک نیاز ضروری اساسی در میان انسانها خودنمایی کرده است. یافته‌های دانشمندان بهترین گواه این مدعاست که تاریخ زندگی بشر با دین آمیخته است. مینرز^۱ (۱۸۱۰-۱۷۴۷) نویسنده تاریخ عمومی ادیان اعتقاد دارد که هرگز قومی بدون دین و مذهب در دنیا وجود نداشته است (ربانی گلیپایگانی، ۱۳۷۶، ص ۱۴۲). علاوه بر آن دین پدیده‌ای است که آینده بشر با آن همواره و همگام خواهد بود. ارنست رنان^۲ (۱۸۹۳-۱۸۲۳) فیلسوف بزرگ فرانسوی در این باره می‌گوید: ممکن است روزی هر چه را دوست دارم نابود شود و هر چه در نزد من لذت‌بخش و نعمت حیات است از میان برود و یا آزادی بکار بردن عقل و دانش و هنر بیهوده گردد، ولی محال است که علاقه به دین متلاشی یا محو گردد و همواره و همیشه باقی خواهد ماند (یوسفیان، ۱۳۸۱، ص ۱۱). با وجود آنچه گفته شد در سطح بین‌الملل ظهور و بروز پدیده‌هایی مانند رنسانس، نهضت اصلاح دینی و جایگزینی علم به عنوان منبع پاسخگویی به سئوالات انسان بجای دین باعث شد از محبوبیت دین و تربیت دینی کاسته شود. در کشور ما ایران با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، تربیت دینی در نظام آموزش و پرورش جایگاه خاص یافت و دین و ارزشهای الهی و اخلاقی از اولویت خاص برخوردار شد و سرمایه‌های هنگفتی در خصوص تحقق این آرمان مقدس صرف شد. با وجود اهمیت تربیت دینی در جامعه ما و صرف هزینه‌های سنگین در خصوص عناصر مختلف آموزشی، واقعیت‌های آشکار جامعه ما حکایت از ضعف و ناکارآمدی نظام آموزش و پرورش رسمی کشور در تربیت دینی دانش‌آموزان دارد. این واقعیت‌ها نشان می‌دهد آموزشها در این زمینه منجر به تربیت دینی و توسعه احساسات و تجارب دینی فراگیران نشده است و تنها در حد تراکم اطلاعات و اندوخته‌های ذهنی آنها باقی

^۱ . Christopher Meiners

^۲ .Ernest Renan

مانده است. این واقعیت‌ها بیانگر وجود آسیب‌هایی در فرایند تربیت دینی می‌باشد که نیاز است شناسایی و در جهت رفع آنها اقدام گردد، تربیت دینی، تربیت براساس مفاهیم و معیارهای دینی است. هر گاه این مفاهیم و معیارها مورد بدفهمی قرار گیرد، یا حیطه آنها به غلط، بیشتر یا کمتر از آنچه هست، ارزیابی گردد و یا در مواجهه با مسائل نوظهور عصر و دوران، به صورت نابجا مورد استفاده قرار گیرد، آسیب‌هایی در تربیت دینی آشکار خواهد گردید. بر این اساس، آسیب‌شناسی تربیت دینی به این معناست که اختلالاتی در مفهومی و مصداقی در بکارگیری مفاهیم و معیارهای دینی در جریان تربیت مورد بازشناسی قرار گیرد و معین گردد که در هر مورد، کدام نوع از این اختلالات در کار بوده و چه نوع آسیب‌هایی را در ذهن و ضمیر متربیان موجب می‌گردد. در جهت مقابل آسیب، سلامت و اعتدال در تربیت دینی است. در مورد آسیب‌شناسی دین و تربیت دینی با وجود قدمت دین و آسیب‌های وارد بر آن تحقیقات گسترده‌ای صورت نگرفته است بنابراین نظر به اهمیت موضوع و با توجه به اینکه مساله معاد یکی از مهمترین مسایل دینی می‌باشد و نظر به اینکه عدم درک صحیح این موضوع زمینه ایجاد آسیب‌های جدی در زمینه تربیت دینی را فراهم می‌نماید که در بعضی اوقات تقریباً جبران آن غیر ممکن می‌باشد و پایه تفکرات و ذهنیت فلسفی تربی را مخدوش می‌نماید و با توجه به اینکه در این خصوص تحقیق نظام مند و جامعی صورت نگرفته است این تحقیق به دنبال تدوین الگوی به کار گیری آسیب و سلامت تربیت دینی در فلمرو معادباوری نوجوانان با تاکید بر ذهنیت فلسفی می‌باشد.

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

چنانچه اهداف مشترک همه انبیا الهی، مورد بررسی و دقت نظر قرار گیرد، مشخص می‌شود که موضوع تربیت دینی از عالی ترین اهداف و وجه مشترک تعالیم همه فرستادگان الهی بوده است و این مهم همواره در کتب آسمانی مورد تاکید قرار گرفته، از سوی دیگر تربیت دینی کودکان و نوجوانان از مهمترین اهداف